

РОЗДІЛ V. ПРОБЛЕМИ СПЕЦІАЛЬНОЇ ПЕДАГОГІКИ

УДК 37.013.42/83

Катерина Скрипка

Управління освіти, культури і туризму

Дергачівської районної державної адміністрації Харківської області

ORCID ID 0000-0002-8325-2830

DOI 10.24139/2312-5993/2019.04/329-339

СТВОРЕННЯ ІННОВАЦІЙНОГО ІНКЛЮЗИВНОГО ОСВІТЬОГО ПРОСТОРУ В МЕЖАХ РЕАЛІЗАЦІЇ СОЦІАЛЬНОГО ПРОЕКТУ

У статті визначена основна мета створення інноваційного інклюзивного освітнього простору в закладах загальної середньої освіти в межах реалізації основних положень районного соціального проекту «Без меж». Адже реінтеграція дитини з особливими освітніми потребами в загальний простір усе більше визначається як незаперечна користь для суспільства. Створений освітній простір у межах соціального проекту інклюзивної освіти «Без меж» сприяє розвитку індивідуальних здібностей «особливих» дітей та їх самореалізації, готує дитину до життя в соціумі, зосереджений на впровадженні особистісно орієнтованого, компетентнісного підходу до навчання та виховання, формує толерантне ставлення до «особливих» дітей усіх учасників освітнього процесу.

Ключові слова: *інклюзивне освітнє середовище, особи з особливими потребами, освітнє середовище, загальна середня освіта, толерантність, інклюзивна освіта, соціальний проект «Без меж».*

Постановка проблеми. Сьогодні, нарешті, настав час активного впровадження інклюзивного освітнього середовища для дітей із особливими освітніми потребами та їх соціалізації в житті українського суспільства. І такі зміни надзвичайно важливі в контексті розвитку України як демократичної держави, де кожен громадянин має можливості для реалізації свого потенціалу. Формування інклюзивного освітнього простору в системі освіти, інтегрування особливих дітей в освітній простір України є одним із напрямів гуманізації всієї системи освіти. Такі діти потребують виняткової турботи і, що найважливіше, чуйного й доброзичливого ставлення до них.

Нормативно-правові документи Організації Об'єднаних Націй, підписані Україною, Закони України «Про освіту», «Про загальну середню освіту», Концепція розвитку інклюзивної освіти, Концепція «Нова українська школа» відображають одну з головних демократичних ідей: усі діти – цінні й активні члени суспільства. Держава створює умови для забезпечення прав і можливостей осіб із особливими освітніми потребами для здобуття ними освіти на всіх її рівнях з урахуванням їхніх індивідуальних потреб, можливостей, здібностей та інтересів. Навчання в інклюзивних закладах освіти корисне як для дітей із особливими освітніми потребами, так і для інших дітей, сприяє налагодженню між ними дружніх стосунків. Завдяки цьому

вони вчаться природно сприймати й толерантно ставитися до людських відмінностей, стають більш чуйними, готовими до взаємодопомоги.

Аналіз актуальних досліджень. Вивчення теоретичних джерел стосовно проблеми, яку розглядаємо, довів, що останнім часом одним із найяскравіших соціальних нововведень є інклюзивна освіта, засвідчив неухильне зростання наукового інтересу до формування інклюзивного освітнього простору. Визначаючи термін «інклюзивна освіта», фахівці проаналізували трактування, що міститься в головних міжнародних документах: стандартних правилах урівняння можливостей інвалідів ООН, Декларації прав дитини ООН, Саламанській декларації та програмі дій з навчання осіб із особливими потребами, Міжнародних консультаціях із питань раннього навчання дітей із особливими освітніми потребами тощо – і, нарешті, дійшли висновку, що інклюзивна освіта – це система освітніх послуг, яка ґрунтується на забезпеченні основного права дітей на освіту, права навчатися за місцем проживання та передбачає навчання в умовах загальної середньої освіти (Наказ Міністерства освіти і науки України від 01.10.2010 року №912 «Про затвердження Концепції розвитку інклюзивної освіти», Постанова КМУ від 12.07.2017 р. №545 «Про затвердження Положення про інклюзивно-ресурсний центр»).

Теоретичним підґрунтям наукового пошуку стали напрацювання дослідників щодо теорії та практики інклюзивної освіти. Питанням інтеграції осіб з особливими освітніми потребами опікуються багато сучасних дослідників (Бондар, 2003, с. 3; Калініченко, 2011, с. 46; Колупаєва, 2007, с. 120; Бойчук, 2014, с. 200; Рассказова, 2014, с. 42; Дмитренко, 2018, с. 100; Чайковський, 2017, с. 78). У наукових публікаціях зазначених вище дослідників висвітлюються поняття інклюзивного простору та його створення в системі освіти.

Створення інклюзивного освітнього середовища в закладах загальної середньої освіти потребує з'ясування сутності поняття «інклюзивне середовище», принципів цього процесу та окреслення основних векторів його реалізації в закладах загальної середньої освіти. Багато вчених визначають формулювання інклюзивного середовища як гнучкої індивідуальної системи навчання дітей із особливостями психофізичного розвитку в умовах закладу загальної середньої освіти за індивідуальним навчальним планом, що забезпечується медико-соціальним і психолого-педагогічним супроводом (Бойчук, 2014, с. 201; Колупаєва, 2007, с. 102).

Таким чином, приходимо до визначення власного трактування поняття інклюзивного навчання в закладах загальної середньої освіти як комплексного процесу рівного доступу до якісної освіти особливих дітей через організацію їх навчання в закладах загальної середньої освіти на основі застосування особистісно орієнтованих методів навчання, компетентнісного підходу до управління освітнім процесом. Суттєвих змін

зазнає процес і зміст підготовки вчителя та його роль не як наставника, а як модератора в індивідуальній освітній траєкторії дитини.

Мета статті – обґрунтування основ створення інноваційного інклюзивного освітнього простору в межах реалізації соціального проекту.

Методи дослідження: створення інноваційного інклюзивного освітнього простору в межах реалізації інклюзивного проекту, що ґрунтується на педагогічному та соціально-психологічному підходах.

Виклад основного матеріалу. Усі люди не схожі одне на одного й відрізняються від інших. Сучасне суспільство повинно бути готовим до всього. І починати треба з дітей як з найбільш відкритої та здатної до діалогу частини суспільства. Актуальним завданням сьогодення є розробка ефективних моделей інклюзивної освіти, яка б забезпечувала успішне навчання «особливих» дітей в умовах закладу освіти. Для створення повноцінного інклюзивного освітнього середовища в загальній середній освіті необхідно докласти виважених зусиль, щоб керівники закладів дошкільної та загальної середньої освіти разом із педагогами, батьками змогли забезпечити успішне навчання особливих дітей, які хочуть жити звичайним життям, хочуть, щоб їх сприймали такими, якими вони є. Інклюзія – успішне майбутнє, що починається з гарного старту (Колупаєва, 2007, с. 125).

У 2016 році в Україні стартував практичний експериментальний проект «Розвиток інклюзивного освітнього середовища» за підтримки Благодійного Фонду Порошенка. Із цією метою Фонд згуртував потужну команду однодумців із різних регіонів України, які працюють над забезпеченням рівних можливостей для одержання повноцінної освіти для всіх дітей без винятку. Розвиток інклюзивної освіти в Дергачівському районі Харківської області розпочався з перших кроків залучення директорів закладів загальної середньої освіти управління освіти, культури і туризму Дергачівської районної державної адміністрації до участі в Усеукраїнському форумі щодо розвитку інклюзивної освіти. Окрім цього, директори взяли участь у спеціалізованому тренінгу «Досвід. Перспективи. Результат» за напрямками: основні принципи інклюзії, нормативно-правова база у сфері освіти дітей з особливими освітніми потребами. Більше ста педагогічних працівників району пройшли навчання в КВНЗ «Харківська академія неперервної освіти» й отримали сертифікати.

Тому умови сьогодення стали поштовхом для впровадження соціального проекту розвитку інклюзивної освіти «Без меж» у Дергачівському районі Харківської області. Так, на рис. 1 визначено основні критерії створення даного проекту, завдяки якому всі послуги доступні та безкоштовні і, що важливо, ефективні.

Рис. 1 Критерії створення соціального проекту «Без меж»

Ідея реалізації соціального проекту спрямована на створення моделі надання комплексних освітніх та спеціальних послуг дітям із особливими потребами в умовах закладів загальної середньої освіти.

Інноваційність проекту полягає в ранній інтеграції та соціальній адаптації дітей із особливими потребами в суспільство, сприяє залученню їх у соціум.

Запропонований проект – це курс спеціальних заходів, спрямованих на розвиток і набуття соціального досвіду дитини, який дасть їй змогу в майбутньому бути толерантною до поведінки, думок, почуттів інших людей, поважати їхні права (Районний соціальний проект «Без меж», Дергачі, 2018). На рис.2 розміщений логотип соціального проекту – метелик. «Без меж», бо кожна дитина – це безмежний всесвіт.

Рис. 2 Символ проекту «Без меж» – метелик

Разом із цим, представляємо заплановані етапи щодо реалізації соціального проекту «Без меж» у Дергачівському районі Харківської області.

I етап – ініціувальний: (квітень 2018 р.) – створення творчої групи, розробка міні-проектів, організаторська робота в педагогічних колективах, інструментарій, критерії оцінювання.

Результат: обґрунтування необхідності проектування, створення якнайкращих умов та інформаційно-матеріального ресурсного забезпечення.

II етап – прагматичний: (2018 – 2019 н.р.) – апробація проекту (перевірка ідеї, інновації на добровільній основі в діяльності окремих педагогів).

Результат: констатація переходу освітньої системи до нової якості.

III етап – прикінцевий: (2019 – 2020 н.р.) – самооцінка отриманого проекту та якісних результатів його експериментальної апробації.

Результат – створення поліпшеного проекту на майбутнє, проводиться поступовий перехід від виникнення ідеї до її впровадження.

Модель взаємодії учасників реалізації соціального проекту «Без меж» представлена на рис. 3.

Рис.3 Модель взаємодії учасників соціального проекту «Без меж»

Таким чином, визначені основні завдання районного соціального проекту «Без меж» на 2018/2019 навчальний рік, а саме:

Керівникам закладів загальної середньої, дошкільної освіти:

- взяти участь у чотирьох модулях-тренінгах спеціалізованого центру «Ладо» для дітей із особливими освітніми потребами;
- взяти участь у тренінгу з форматом «Світове кафе» (тренер Босілька Шедліх, м. Берлін);
- ознайомитися з досвідом роботи педагогів міста Таллінна (Естонія);
- провести конкурс для дітей із особливими потребами «Дивовижна дитина»;
- організувати діяльність мобільних груп «Бумеранг добра» з метою допомоги в соціалізації особливих дітей.

Заступникам директорів з навчально-виховної роботи:

- провести конференцію з питань інклюзивної освіти для педагогічної та батьківської громадськості;

- організувати тренінги для педагогів закладу освіти з питань упровадження інклюзивного навчання;

- провести круглий стіл за участю активу шкільного самоврядування та організувати флешмоб «Без меж»;

- реалізувати дискусію для батьківської громадськості «Особлива дитина у звичайній школі»;

- провести акції добрих справ «Нехай комусь стане тепліше від наших добрих слів», «Дитина-інвалід поруч з тобою, не відвертайся».

Практичним психологам:

- розробити розвивально-корекційні заняття для дітей із особливими освітніми потребами за нозологіями.

Учителям/вихователям інклюзивних класів/груп:

- розробити і провести цикл виховних заходів «Уроки толерантності»;

- взяти участь у районному конкурсі на кращу розробку уроку, заняття в інклюзивному класі/групі.

Асистентам учителів/вихователів:

- за участі команди супроводу розробити карти динамічного розвитку дітей із особливими освітніми потребами;

- створити дидактичні матеріали для роботи з дітьми з особливими потребами;

- пройти курс менторської допомоги в межах тренінгу, організатором якого є Благодійний Фонд «Deutsche Gesellschaft für Internationale Zusammenarbeit (GIZ) GmbH».

Логопедичній групі району:

- здійснити обстеження учнів початкової школи з метою виявлення та профілактики мовленнєвих порушень;

- за результатами обстеження надати рекомендації батькам та педагогам щодо роботи з учнями, які мають відхилення в мовленнєвому розвитку;

- створити сектор інклюзивної допомоги в межах діяльності батьківського самоврядування закладу;

- взяти участь у районному батьківському форумі «Толерантність без меж».

Очікувані результати.

1. Створення інноваційного інклюзивного освітнього середовища, яке сприятиме розвитку індивідуальних здібностей, соціальній адаптації дітей із особливими потребами.
2. Підготовка дітей із особливими потребами до життя в суспільстві.
3. Створення позитивного клімату в дитячому середовищі та поза його межами.

4. Створення системи надання спеціальних освітніх і фахових послуг для дітей із особливими освітніми потребами, спрямованих на реабілітацію та соціалізацію.

5. Створення відповідних умов для забезпечення ефективного навчання:

– забезпечення закладів загальної середньої освіти необхідними методичними посібниками, наочно-дидактичними та індивідуальними технічними засобами навчання;

– облаштування логопедичних кабінетів відповідним корекційно-розвивальним обладнанням;

– облаштування ресурсних кімнат, сучасних медіатек, спортивних та актових залів;

– забезпечення медичними та педагогічними кадрами, які володіють методиками роботи з дітьми з особливими освітніми потребами.

6. Надати можливість батькам звичайних дітей по-новому подивитися на явище інтеграції, довести, що «особливі» діти не зашкодять їхнім дітям отримувати повноцінний розвиток.

7. Формування позитивного ставлення до «особливих» дітей.

Орієнтуючись на матеріали з питань упровадження інклюзивного навчання в закладах загальної середньої освіти, управління освіти, культури і туризму було розроблено відповідну технологію формування інноваційного інклюзивного освітнього простору:

– Вивчення ситуації на території *обслуговування закладів освіти* щодо кількості дітей із особливими освітніми потребами через взаємодію з органами охорони здоров'я, працівниками закладів дошкільної освіти освітнього округу, бесід з батьками.

– Визначення попередньої *мережі інклюзивних класів* у закладах освіти.

– Визначення дій щодо адаптації освітнього середовища (за нозологіями дітей в інклюзії) для кожного фахівця закладу.

– Організація *методичного забезпечення*: навчальні програми, корекційно-розвивальні та авторські програми, підручники, дидактичні матеріали.

– Пристосування *матеріально-технічної бази* закладів освіти:

• Установлення пандусів, обладнання рекреацій на першому поверсі для занять дітей із вадами опорно-рухового апарату, заміна навісу, порогів, вхідних дверей з урахуванням використання їх учнями на візках; ремонти окремих кабінетів для вчителя-логопеда, учителя-дефектолога, учителя-реабілітолога, медичних кабінетів.

• Зміни в класних кімнатах та інших приміщеннях: за новітніми технологіями ремонт стелі і стін, придбання техніки, меблів-трансформерів, установлення технічного обладнання в кабінетах, ремонт актових зал;

•установлення навісів, нових пісочниць, тренажерів, гойдалок на спортивних та ігрових майданчиках придбання іграшок і дидактичних матеріалів.

8. Уведення посад *асистента вчителя, асистента вихователя*.
9. Створення *психолого-педагогічної команди* (заступники директора з навчально-виховної роботи, учителі-класоводи, психолог, соціальний педагог, дефектолог, учитель-логопед, асистенти, медичні сестри), у подальшому – «Команда супроводу».
10. Складання індивідуальної програми розвитку (навчально-виховні стратегії й підходи, система додаткових спеціальних послуг), яка містить інформацію про дитину; актуальний рівень розвитку знань і вмінь учня; розробка корекційних планів (програм) усіх спеціалістів, які працюють із учнем (психолога, соціального педагога, дефектолога, логопеда, фахівця з ЛФК, ритміки); складання конспектів занять, уроків.
11. Організація відповідної *виховної роботи* з учнями закладів освіти району щодо толерантного ставлення до дітей, які мають вади здоров'я. Традиційними визначили такі: «Наша родина», «Мої друзі», «Добро», «Радість», «Щастя».
12. Створити *освітні міні-проекти* під назвою «Взаємодія»
13. Організувати *соціологічне опитування* батьків, учнів закладу щодо ставлення до навчання дітей із особливими потребами в закладах освіти.
14. Складання *індивідуального навчального плану* на навчальний рік.
15. Проведення *моніторингу освітніх досягнень* (інформація про прогрес учня): робочі зошити; зразки робіт дитини (малюнки, поробки); контрольні аркуші (індивідуальні картки для контрольних, самостійних робіт); тести, анкети; результати спостережень, корекційної роботи психолога, соціального педагога, районного логопеда.
16. Укладення угод про співпрацю із спеціалізованими закладами щодо роботи з дітьми з особливими потребами.

Таким чином, першими кроками реалізації стали 4 модулі тренінгів, що проводилися спеціалістами спеціалізованого центру «Лад». Освітняни ознайомилися не тільки з терміном «інклюзія», а й училися втілювати особливу методологію. Створили комунікаційну платформу для батьків та спеціалістів, аби надати індивідуальну допомогу дітям, які мають труднощі із соціалізацією та навчанням. Знайомились із нормативно-правовою базою у сфері інклюзивної освіти, опрацювали циклограму управлінських дій закладу освіти, склали індивідуальні програми розвитку дитини з особливими освітніми потребами тощо.

Висновки та перспективи подальших наукових розвідок. Отже, створений освітній простір у межах реалізації соціального проекту інклюзивної освіти «Без меж» сприяє розвитку індивідуальних здібностей «особливих» дітей в умовах компетентнісного підходу. Надається допомога дітям із особливими освітніми потребами в адаптації

до нових умов, соціалізації особистості, забезпечується відповідна підготовка педагогів до роботи з дітьми з особливими потребами.

Сьогодні заклади загальної середньої освіти мають бути відкритими для всіх дітей незалежно від їхніх фізичних, інтелектуальних, соціальних, емоційних, мовних та інших особливостей, бо кожна дитина має право на повноцінне життя в умовах, що забезпечують її гідність, сприяють розвитку впевненості в собі, а також надають право на особливе піклування, доступ до якісної освіти, активне соціальне та культурне життя. Процеси реінтеграції дітей із особливими освітніми потребами в закладі освіти набудуть значного поширення та стануть успішними.

ЛІТЕРАТУРА

- Бойчук, Ю. Д., Сіліна, Г. О. (2014). *Дитина з особливими освітніми потребами: медичні та психолого-педагогічні аспекти розвитку, навчання і виховання*. Харків: Харківська академія неперервної освіти, Видавництво «Точка» (Boichuk, Yu. D., Silina, H. O. (2014). *A child with special educational needs: medical and psychological and pedagogical aspects of development, education and upbringing*. Kharkiv: Kharkiv Academy of Continuing Education, Publishing House «Tochka»).
- Бондар, В. (2003). Інтеграція дітей з обмеженими психофізичними можливостями в загальноосвітні заклади: за і проти. *Дефектологія*, 3, 2-5 (Bondar, V. (2003). Integration of children with limited psychophysical possibilities in general education institutions: pros and cons. *Defectology*, 3, 2-5).
- Дмитренко, К. А., Коновалова, М. В., Семиволос, О. П. (2018). *Працюємо з «особливою» дитиною в звичайній школі*. Х.: ВГ «Основи» (Dmytrenko, K. A., Konovalova, M. V., Semivolos, O. P. (2018). *We work with a «special» child in a regular school*. Kh.: PG «Osnova»).
- Закон України від 05.09.2017р. № 2145-VIII «Про освіту» (ст.3, 19, 20). Режим доступу: <http://mon.gov.ua> (The Law of Ukraine dated September 5, 2017 No. 2145-VIII "On Education" (Articles 3, 19, 20). Retrieved from: <http://mon.gov.ua>).
- Закон України від 23.05.2017р. № 2053-VIII «Про внесення змін до Закону України «Про освіту» щодо особливостей доступу осіб з особливими освітніми потребами до освітніх послуг». Режим доступу: <http://mon.gov.ua> (The Law of Ukraine dated May 23, 2017 No. 2053-VIII "On Amendments to the Law of Ukraine "On Education" regarding the peculiarities of access of persons with special educational needs to educational services". Retrieved from: <http://mon.gov.ua>).
- Калініченко, І. О. (2011). Особливості формування інклюзивного освітнього середовища для забезпечення всебічного розвитку дитини. *Актуальні проблеми навчання та виховання людей з особливими потребами: матеріали XI Міжнар. наук.-практ. конф., (Київ, 23-24 лист. 2011 р.)*, (сс. 44-51) (Kalinichenko, I. O. (2011). Features of the formation of an inclusive educational environment for the comprehensive development of the child. *Actual problems of education and upbringing of people with special needs: materials of XI Intern. sci. pract. conf., (Kyiv, 23-24 November 2011)*, (pp. 44-51).
- Колупаєва, А. А. (2007). *Інклюзивна школа: особливості організації та управління*. Київ (Kolupaieva, A. A. (2007). *Inclusive school: features of organization and management*. Kyiv).
- Колупаєва, А. А. (2007). Концептуальні аспекти інклюзивної освіти У Н. З. Софій, Ю. М. Найда (Ред.), *Інклюзивна школа: особливості організації та управління*. Київ

- (Kolupaieva, A. A. (2007). Conceptual aspects of inclusive education. in N. Z. Sophii, Yu. M. Naida (Eds.), *Inclusive school: peculiarities of organization and management*. Kyiv).
- Концепція «Нова українська школа. Режим доступу: <http://mon.gov.ua/activity/> (Concept "New Ukrainian School". Retrieved from: <http://mon.gov.ua/activity/>).
- Наказ Міністерства освіти і науки України від 01.10.2010 року № 912 «Про затвердження Концепції розвитку інклюзивної освіти». Режим доступу: <http://mon.gov.ua> (The Order of the Ministry of Education and Science of Ukraine dated October 1, 2010 No. 912 "On Approval of the Concept for the Development of Inclusive Education". Retrieved from: <http://mon.gov.ua>).
- Постанова КМУ від 12.07.2017р. №545 «Про затвердження Положення про інклюзивно-ресурсний центр». Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua> (CMU Resolution dated July 12, 2017 No.545 "On Approval of the Regulation on the Inclusion and Resource Centre". Retrieved from: <https://zakon.rada.gov.ua>).
- Постанова КМУ від 09.08.2017р. № 588 «Про внесення змін до порядку організації інклюзивного навчання у загальноосвітніх навчальних закладах». [Режим доступу: https://search.ligazakon.ua](https://search.ligazakon.ua) (CMU Resolution dated 08.09.2017. No. 588 "On Amendments to the Procedure for the Organization of Inclusive Education in General Education Institutions". Retrieved from: <https://search.ligazakon.ua>).
- Районний соціальний проект «Без меж» (2018). Дергачі. Режим доступу: <http://dergachiv.osv.org.ua/proekt-16-06-39-30-10-2018/> (Regional social project "Without borders" (2018). Dergachi. Retrieved from: <http://dergachiv.osv.org.ua/proekt-16-06-39-30-10-2018/>).
- Рассказова, О. І. (2014). *Теорія та практика розвитку соціальності учнів в умовах інклюзивної освіти* (автореф. дис. д-ра пед. наук: 13.00.05). Луганськ (Rasskazova, O. I. (2014). *Theory and practice of pupils' social development under conditions of inclusive education* (DSc thesis abstract). Luhansk).
- Скрипка, К. С. (2018). Адаптоване управління: теорія і практика. *Педагогіка, Вип. 5 (9)*. Київ. Режим доступу: <https://am.eor.by> (Skrypka, K.S. (2018). Adapted management: theory and practice. *Pedagogy, Issue 5 (9)*. Kyiv. Retrieved from: <https://am.eor.by>).
- Фонд «Крок за кроком». *Інклюзивна освіта: стан та перспективи розвитку в Україні* (2007). К.: ФОР Придатченко П.М. (*Foundation "Step by Step". Inclusive education: the state and prospects of development in Ukraine* (2007). K.: Prydatchenko P. M.).
- Чайковський, М. Є. (2017). Інклюзивний простір як середовище соціально-педагогічної роботи з молоддю з інвалідністю. *Збірник наукових праць Хмельницького інституту соціальних технологій Університету «Україна», 13, 76-80* (Tchaikovskiy, M. Ye. (2017). Inclusive space as a medium of social and pedagogical work with young people with disabilities. *Collection of scientific works of Khmelnytskyi Institute of Social Technologies of the University "Ukraine", 13, 76-80*)

РЕЗЮМЕ

Скрипка Катерина. Создание инновационного инклюзивного образовательного пространства в условиях реализации социального проекта.

В статье определена основная цель создания инновационного инклюзивного образовательного пространства в учреждениях общего среднего образования в рамках реализации основных положений районного социального проекта «Без границ». Ведь реинтеграция ребенка с особыми образовательными потребностями в общее пространство все больше определяется как несомненная польза для общества. Созданное образовательное пространство в рамках социального проекта инклюзивного образования «Без границ» способствует развитию

индивидуальных способностей «особых» детей и их самореализации, готовит ребенка к жизни в социуме, сосредоточено на внедрении личностно-ориентированного, компетентностного подхода к обучению и воспитанию, формирует толерантное отношение к «особым» детям всех участников образовательного процесса.

Ключевые слова: *инклюзивная образовательная среда, лица с особыми потребностями, образовательная среда, общее среднее образование, толерантность, инклюзивное образование, социальный проект «Без границ».*

SUMMARY

Skrypka Kateryna. Creation of inclusive educational space within realization of the social project.

The article defines the main purpose of creation of innovative inclusive educational space in institutions of general secondary education within the framework of realization of the basic principles of the regional social project “Without borders”. After all, reintegration of a child with special educational needs into the general space is increasingly defined as an indisputable benefit to society. The created educational space within the social project of inclusive education “Without borders” supports development of individual abilities of the “special” children and their self-realization, prepares the child for life in society, focuses on implementation of a person-oriented, competence approach to education and upbringing and forms a tolerant attitude to the “special” children of all participants of the educational process.

The concept of inclusive education reflects one of the main ideas – all children are valuable and active members of society. Inclusive education involves creation of an educational environment that meets the needs and capabilities of each child, regardless of the peculiarities of his psycho-physical development. All people are different, and they are different from others. Modern society should be ready for everything. And we must start with children as the most open and able-to-dialogue part of society. Today institutions of general secondary education should be open to all children, regardless of their physical intellectual, social, emotional, and other peculiarities of language, because every child has the right to a full life in conditions that ensure his dignity, promote self-confidence development, and also provide the right to special care, access to quality education, active social and cultural life. The processes of reintegration of children with special educational needs at the education institution will become widespread and successful.

We see that our achievements during implementation of the regional social project “Without borders”, development of lessons, educational events, conferences, teaching materials, recommendations of speech therapists, psychologists will be the material of the manual for pedagogical workers entitled “Inclusive education – space without borders”.

Key words: *inclusive educational environment, people with special needs, educational environment, general secondary education, tolerance, inclusive education, social project “Without borders”.*